

INFORMATION

FORENINGEN FOR KØNSFORSKNING I DANMARK

Bestyrelsens årsberetning 2006

1. Foreningens årskonference 2006 fandt sted lørdag den 29. april på Københavns Universitet under titlen: Køn, krop og seksualitet i Europa. I alt 130 personer deltog i årskonferencen. Den lokale arrangørgruppe var koordineret af Koordinationen for kønsforskning i Danmark og konferencen var arrangeret som en del af Københavns Universitets satsningsområde Europa i forandring. Bestyrelsen vil gerne takke for en vellykket, velarrangeret og velbesøgt årskonference. Som det er tradition blev KRAKA-prisen uddelt ved konferencen. Prisen tildeltes i 2006 lektor Anne Birgitte Richard, Institut for kultur og identitet, Roskilde Universitetscenter for doktorafhandlingen *Køn og kultur. 1930'ernes og 1940'ernes kamp om køn, kultur og modernitet* læst gennem kvindernes tekster.

Prismodtagerens tale kan læses her: http://www.koensforskning.dk/default2.asp?active_page_id=99

2. Foreningens generalforsamling 2006 blev afholdt fredag den 28. april på Københavns Universitet. Her blev årsberetningen for 2005 gennemgået og kommenteret, en ny bestyrelse blev valgt og udfordringerne for bestyrelsens fremtidige arbejde blev diskuteret.

Bestyrelsens sammensætning 2006-2007:

Forkvinde:

Rikke Randorff Hegnhøj,
forskningskoordinator, NIKK

Ordinære medlemmer:

Bonnie Barr, forskningsassistent, Koordinationen for kønsforskning
Christina Fiig, adjunkt, Center for kønsforskning, AAU
Jo Krøjer, adjunkt, RUC
Helle Poulsen, akademisk medarbejder, Koordinationen for kønsforskning
Marlene Spanger, ekstern lektor, RUC
Lena Hesager, stud.mag., Kunsthistorie AU

Suppleanter (indgår traditionelt i bestyrelsesarbejdet):
Ingen kandidater.

Kritiske regnskabslæsere:

Kirsten Gomard, lektor, AU
Lene Mørk Hansen, museumsinspektør, Kvindemuseet

KRAKA-prisbestyrelsen:

Forkvinde: Rikke Randorff Hegnhøj (født medlem).
Bestyrelsesmedlem: Helle Poulsen
Tidligere bestyrelsesmedlem: Anne Scott Sørensen, lektor, SDU
Tidligere bestyrelsesmedlem: Ann-Dorte Christensen, lektor, FREIA, AAU
Eksternt medlem: Niels Ulrik Sørensen, adjunkt, DPU.

I løbet af året har bestyrelsen holdt fire bestyrelsesmøder og et debatmøde.

Foreningen har i 2006-2007 i en kort periode haft

stud.mag. Martin Steiner ansat som sekretær. Resten af året har Foreningen – for at spare på udgifterne og rette op på Foreningens økonomi – valgt ikke at ansætte en ny sekretær. Sekretærfunktionen er i stedet blevet varetaget af Rikke og Helle. I 2007 planlægges Foreningens kontor/adresse flyttet fra RUC til Koordinationen for kønsforskning på Københavns Universitet og en ordning om køb af sekretærhjælp af Koordinationens studentermedhjælpere diskuteres.

3. Forkvindens beretning

På baggrund af generalforsamlingen 2006, der i høj grad var præget af diskussionen om Foreningens "overlevelse" efter Videnskabsministeriets erstatningskrav mod Foreningen, blev det ved bestyrelsens første møde besluttet at koncentrere dette års aktiviteter omkring medlemsrekruttering (særligt blandt institutioner) og konkrete administrative arbejdsopgaver. Dette først og fremmest for at opprioritere en fastere styring af Foreningens økonomi samtidig med en kontinuerlig synliggørelse af Foreningen. Derudover har denne bestyrelse lagt vægt på at deltage aktivt i diverse netværk – dels via de enkelte bestyrelsesmedlemmers ansættelser og interesser, dels via de nationale netværk som Koordinerende møder, Ligestillingsafdelingens kvartalsmøder og andre forskningspolitiske netværk.

Det har i høj grad været denne bestyrelses hovedopgave i de sidste perioder at initiere og styrke aktiviteterne i lokal-

foreningerne. Pr. 2005 blev lokalforeningen i Odense Kasandra genoprettet og lokalforeningen i København Gefion genoptog deres aktiviteter i 2007. Derudover har der i forbindelse med planlægningen af Årskonferencen 2007 været en succesfuld deltagelse af studerende og yngre forskere fra Århus Universitet, som diskuterer at fortsætte arbejdet i regi af en lokalforening (se nedenfor).

Erstatningskrav vedr. Mangfoldighedsprojektet

Ved sidste års generalforsamling berettede bestyrelsen om den vanskelige erstatningssag, som Foreningen var blevet mødt med i 2005 af Ministeriet for Videnskab og Teknologi via Kammeradvokaten. Ved sidste års generalforsamling var sagen endnu ikke afsluttet. I september 2006 faldt der dom i sagen, som pålagde Foreningen at tilbagebetale renteindtægterne fra projektet på i alt kr. 18.096 samt de direkte sparede udgifter på den ikke-afholdte konference på DPU i projektperioden (se sidste årsberetning) i alt kr. 22.566. Foreningen har tilbagebetalt det fulde beløb og fået refunderet beløbet for de sparede udgifter til projektet fra CeLi på kr. 22.566.

Ud fra denne bestyrelses sidste to perioders intense arbejde med erstatningssagen skal det endnu engang understreges, at vi råder de kommende bestyrelser til ikke i fremtiden at påtage sig sådanne større administrationssager vedr. projekter. Bevillinger af denne størrelse og omfang (tidsper-

spektivet) er umuligt for foreningen at administrere.

Nyhedsbrev og web

Foreningen har i 2006 ikke udsendt det traditionelle julebrev på grund af en stor administrativ arbejdsbyrde. Vi opfordrer imidlertid den nye bestyrelse til at fortsætte den gode tradition for styrket kontakt mellem bestyrelsen og medlemmerne.

Foreningens webformidling ønskes opprioriteret i den kommende periode og den aftrædende bestyrelse har truffet beslutning om bl.a. at indkøbe et nyt og mere effektivt publiceringssystem til www.koensforskning.dk, så websiden i højere grad kan fungere som arkiv for Foreningens aktiviteter fremover.

Generalforsamling i den nordiske forening for kvinde- og kønsforskning

Forkvinden og Helle Poulsen deltog den 3. september 2006 i generalforsamlingen i den nordiske forening for kvinde- og kønsforskning i Polen i forbindelse med konferencen 6th European Feminist Research Conference. To vigtige emner blev diskuteret: 1) forbedringer af foreningens økonomi og 2) nyt navn for tidsskriftet NORA. Det blev besluttet at foreningen forbliver en medlemsorganisation, hvor medlemmer får tilbud om NORA til nedsat pris. Bestyrelsen fik til opgave at holde møde med de nationale foreninger for at diskutere samarbejdet generelt og muligheder for samarbejde om tidsskrifterne specielt. Dette møde planlægges afholdt i

næste virksomhedsperiodes første år. Det blev endvidere diskuteret at ændre navnet på NORA. Tre forslag var i spil: NORA: Nordic Journal of Feminist Studies, NORA: Nordic Journal of Women's Studies and Gender Research, NORA: Nordic Journal of Feminist Studies and Gender Research. Generalforsamlingen kunne ikke blive enige om et nyt navn, så bestyrelsen får til opgave at diskutere dette videre. To danske repræsentanter blev valgt til den nye bestyrelse: Christel Stormhøj, RUC, ordinært medlem (genvalgt) og Helle Poulsen, KU, suppleant.

Nordisk forskningspolitisk netværk

Foreningen er blevet indbudt til at deltage i det nyoprettede nordiske forskningspolitiske netværk, som – på initiativ af NIKK – er iværksat fra og med 2007. Netværket skal være et åbent forum for alle organisationer og miljøer i Norden, som er interesserede i at arbejde for at fremme kønsforskning på nationalt, nordisk eller europæisk niveau. Af konkrete planer fremover er en forskningspolitisk konference i Norge foråret 2008, og et muligt seminar for at præsentere nordisk kønsforskning i Bruxelles. Se også her: http://kvinneforskning.no/magasin/nordisk_nettnetv.html Første møde i netværket afholdes den 26.-27. april 2007 i Bruxelles (i forbindelse med generalforsamlingen i European Platform of Women Scientists). Forkvinden deltager på vegne af Foreningen. Det vil fremover være muligt at søge støtte fra NIKK

til rejseudgifter i forbindelse med møderne.

Debatmøde

Efter længere tids diskussion i bestyrelsen om Foreningens fremtidige arbejde i kombination med en dalende interesse for Foreningens aktiviteter (primært for bestyrelsesarbejdet) og store økonomiske udfordringer, men med et konstant medlemstal og et evigt aktuelt behov for at profilere og styrke dansk kønsforskning, besluttede bestyrelsen at afholde et debatmøde om Foreningens fremtid. Mødet fandt sted den 26. marts på Københavns Universitet. Trods et minimalt opmøde af Foreningens medlemmer fandt en frugtbar diskussion sted om, hvor Foreningen skal bevæge sig hen i fremtiden. Aftenen bød på oplæg fra Forkvinden, Christina Fiig og Hilda Rømer Christensen om fremtidige ønsker og forventninger til Foreningens arbejde indenfor forskningspolitik, uddannelse og ligestilling.

Medlemsmødet gav fornyet energi til bestyrelsesarbejdet og lagde grunden for en ny medlemsrekruttering til bestyrelsen, der nu synes at bære frugt. Desuden diskuterede vi muligheden for at nedsætte en bred arbejdsgruppe med repræsentanter fra de forskellige kønsforskningsmiljøer inkl. Koordinationen og Kvinder, køn & forskning med henblik på at drøfte den fremtidige organisering og synergi mellem de forskellige enheder i dansk kønsforskning. Der lægges hermed op til, at dette videreføres i regi af den nye bestyrelse.

4. Udvalgsarbejde

Økonomiudvalget

Økonomiudvalget har i den forløbne periode indført en løbende regnskabsføring for bedre at kunne administrere Foreningens økonomi. Se kommentarerne til dette års regnskab for uddybning.

Medlemsudvalget

Synliggørelses- og medlemsaktiviteter har været i fokus for medlemsaktiviteterne. Sammen med Koordinationen har vi fået trykt en plakat, der sendes ud til alle relevante institutioner samme med en opfordring om at tegne et institutionsmedlemskab af Foreningen.

Foreningen har søgt og modtaget et legat på kr. 7.000 fra Hulda Petersens Fond til at trykke vores postkort. Bestyrelsen vil gerne benytte denne lejlighed til at sende en varm tak til Hulda Petersens Fond, der med sit legat har gjort det muligt for Foreningen at styrke vores grafiske identitet i offentligheden og hermed bidrage til en højere grad af synlighed. Postkort og plakat er oprindeligt designet af studerende Marianne Bruunsbjerg (SDU), som reagerede på et oplæg, vi formulerede til Videnskabsbutikken. Vi håber, at medlemmerne vil bidrage til at plakat og postkort får bred synlighed!

Politikudvalget

Politikudvalget har i denne periode fokuseret på at lægge kræfter i forskellige møder bl.a. Ligestillingsministerens kvartalsmøder, forskningspolitiske konferencer og ved repræsentation i Kvinderådet, Koordi-

nationens styregruppe og det landsdækkende koordinationsudvalg for kønsforskning.

5. Samarbejde med andre organisationer

Lokalforeninger

Som sagt har bestyrelsen i den hidtidige periode satset på at "udlicitere" aktiviteter til lokalforeningerne for at styrke de lokale miljøer, fordi den arbejdende bestyrelse ikke kan løfte opgaven med selv at arrangere aktiviteter ved siden af det løbende bestyrelsesarbejde. Det har i 2006 resulteret i flere arrangementer i Odense og til- løb til genoplivning af lokalforeningerne i København og Århus. Desuden har bestyrelsen diskuteret nogle generelle retningslinjer for lokalforeningerne. De skal især målrettes mod forskere og studerende i lokalmiljøerne, som er medlem af Foreningen, men at det kan diskuteres at acceptere forskellige former for lokalforeninger i henhold til Foreningens samlede ønske om at rekruttere flere medlemmer og medlemsinstitutioner. Foreningen skal dog primært give økonomisk støtte til Foreningens egne medlemmer. Diskussionen fortsætter i den kommende bestyrelsesperiode samt oprettelsen af en geografisk opdelt medlemsdatabase, så lokalafdelingen kan målrette deres arrangementer mod lokale medlemmer.

Årsberetning lokalforeningen Kassandra 2006

Lokalforeningen i Odense har i løbet af 2006 afholdt flere foredrag samt medlemsmøder.

Kyra Bryld har holdt oplæg med titlen: En queer eksistens: Sprogø-piger. Sofie Jørgensen holdt oplæg om mainstreaming som ligestillingsstrategi med udgangspunkt i en køns-konsekvensanalyse af den danske lov om barsel, mens Christina Gilling fulgte op på dette med et oplæg om kønskvoter i danske virksomheder.

Derudover har Kassandra afholdt 6 studiekredse, hvor vi har diskuteret forskellige temaer. Her er to eksempler: Hip Hop: Ytringsfrihed eller Hate Speech? En diskussion med udgangspunkt i Jokerens "Møg luderer" og Kønnets katekismus (2005). Vi læser og diskuterer Lilian Munk Rösings bog.

Der er ligeledes blevet afholdt et 8. marts arrangement i 2007 med Karen Foss, University of New Mexico med titlen: "Feminism and Change". Karen diskuterede med udgangspunkt i disse spørgsmål: - How does change actually happen? - What strategies have been effective in producing change? - How have strategies for change evolved over the course of women's movements?

Lokalforeningen vil i fremtiden satse på at afholde medlemsmøder/studiegrupper en gang om måneden og vil prioritere således, at foreningen ønsker i højere grad at deltage i den offentlige debat i de lokale medier, fx i form af kommentarer og kronikker, jf. vores deltagelse i TV2 Fyn i anledning af kvindernes internationale kampdag i 2006, hvor forkvinden udtalte sig om HIP HOP og kvindesyntet i denne.

Derudover vil foreningen arrangere et foredrag pr halvår.

Er du interesseret i at være med, er forudsætningen blot at være medlem af Foreningen for Kønsforskning i Danmark. Lokalforeningen kan kontaktes på: kassandra@groupcare.dk

Lokalforeningens aktiviteter vil også blive annonceret på Foreningens hjemmeside.

I 2006 har Foreningen for Kønsforskning bevilget kr. 1.000,- til lokalforeningen i Odense bl.a. til et arrangement om kønskvotering.

Koordinationen

Foreningen fortsatte i 2006 sit gode og tætte samarbejde med Koordinationen for kønsforskning i Danmark. Koordinationen er imidlertid i 2006 blevet indlejret under Københavns Universitet og har skiftet navn til Koordinationen for kønsforskning på Københavns Universitet. Koordinationen kører videre som koordination for kønsforskning, men skal nu selv skal finde finansiering til formidlings- og forskningsstrategiske opgaver. Dette løses ved at Koordinationen får adgang til overhead fra eksterne projekter i de kommende år. Koordinationen har midler til at køre de nuværende formidlingsaktiviteter (inkl. udgivelsen af Kvinder, køn & forskning) videre til og med 2007.

Kønsforskningsmiljøernes koordineringsudvalg

Christina Fiig repræsenterer bestyrelsen i Koordinationsudvalget for Kønsforskning i Danmark under landsdækkende forskningskoordinator Hil- da Rømer Christensen. Dette

udvalg består af en række repræsentanter fra de danske kønsforskingsmiljøer, der mødes to gange årligt med henblik på at udveksle erfaringer, diskutere forskningsmæssige og forskningspolitiske initiativer og give øvrige indspark til Koordinatoren. Bestyrelsen har i det forgange år deltaget i to møder i dette regi. Der er stadig et omdrejningspunkt for diskussionen i dette regi, hvorledes den nationale koordinering af dansk kønsforskning vil kunne udmøntes i lyset af den nye administrative struktur efterfølgende Koordinationens indlejring på Københavns Universitet.

Desuden har udvalget drøftet muligheden for at styrke samarbejdet mellem de forskellige miljøer i Danmark og taget et forskningspolitisk initiativ i form af en henvendelse til Forskningsstyrelsens nye direktør Inge Mærkedahl med henblik på afholdelse af seminar/workshop/konference eller lignende omkring forskningspolitik, kønsforskning og ligestilling i forskningen. Dette initiativ ligger fortsat stille.

Kvinderådet

Kvinderådet koordinerer de kvindepolitiske krav og påvirker udviklingen nationalt og internationalt. 49 organisationer er medlemmer. Helle Poulsen har siden 2006 repræsenteret Foreningen i Kvinderådets styrelse, hvor hun foruden de månedlige styrelsesmøder, deltager i Kvinderådets internationale arbejde og i arbejdsmarkedsgruppen, der udvikler Kvinderådets politik på området. Foreningen har været re-

præsenteret på repræsentantskabsmøde den 12. september 2006 og generalforsamling den 18. marts 2007.

Kønsnetværket

Kønsnetværket er en sammenlutning af de fleste danske ulandsorganisationer og andre organisationer som fx Kvinderådet, CeLi og Foreningen for kønsforskning. Det er et fagligt netværk, der har til formål at styrke de danske ulands-NGO'ere arbejde med køn, ligestilling og mainstreaming. Netværket har netop opnået en tre-årig bevilling fra Danida til finansiering af aktiviteterne og ansættelse af en koordinator, der huses af Folkekirkens Nødhjælp. Foreningen har deltaget i netværkets arbejde, da et af formålene er at få et mere kontinuerligt samarbejde mellem NGO'ere og forskere, der arbejder med køn og udvikling. Helle Poulsen har deltaget i netværket.

Kvindemuseet i Danmark

Foreningen har været repræsenteret i Kvindemuseets bestyrelse ved Katarina Blomqvist fra KVINFO, der tidligere har været medlem af Foreningens bestyrelse. Katarina har i årets løb orienteret Foreningens bestyrelse om aktiviteter på Kvindemuseet for at bibeholde den kontakt der har været tradition, da Kvindemuseet var repræsenteret i Foreningens bestyrelse.

Tidsskriftet Kvinder, køn & forskning

Kvinder, køn & forskning fungerer som foreningens medlemstidsskrift og er huset og

støttet af *Koordinationen for kønsforskning*. Derudover modtager det bevillinger fra Kulturministeriet og Forskningsrådet for Samfund og Erhverv. I og med Koordinationens indlejring på Københavns Universitet (se ovenfor) må tidsskriftet fra 2008 søge alternative finansieringskilder. Foreningens medlemmer nyder godt af *Kvinder, køn & forskning* og bestyrelsen er aktivt repræsenteret i redaktionen. Christina Fiig deltog den 28. august på tidsskriftets årlige redaktionsseminar som repræsentant for Foreningen og afleverede indspil til en diskussion om tidsskriftets fremtid, der bl.a. behandlede tidsskriftets fremtid i et 5-10 års perspektiv, en evt. kommende webudgivelse, tidsskriftets struktur i form af en anden redaktionskonstellation og det alment kulturelle aspekt af tidsskriftet.

Samarbejdet med SDUF

Denne periodes bestyrelse har været kraftigt utilfreds med samarbejdet med SDUF og håndteringen af vores medlemmer og kontingentindbetalinger og udsendelsen af div. information om generalforsamling mm. (jf. også diskussionen på sidste års generalforsamling. Vi har dog forsøgt at rette op på dette ved at skærpe dialogen med SDUF og forelagt dem skriftlige retningslinjer for, hvordan vi ønsker, at de håndterer vores kontingentindbetalinger mm. Det skal understreges, at dette forsat er en af de administrative opgaver, bestyrelsen bruger mest tid på. Ved udgangen af denne periode har Helle Poulsen af-

talt et møde med SDUF for at opklare årsagen til de tilbageholdte kontingentindbetalinger tilbage fra 2003 (se sidste års referat fra generalforsamlingen) og afklare den dårlige samarbejdsproces. Disse erfaringer viderefremmes til udgivelsesforeningen for Kvinder, køn & forskning med henblik på at tage højde for dette i den kommende forlagskontrakt.

Kvartalsmøder i Ligestillingsafdelingen

Foreningen indbydes hvert kvartal til et baggrundsgruppemøde for kvindeorganisationer i Ligestillingsafdelingen. Helle Poulsen deltog i et af årets fire møder.

6. Årskonferencen 2007

Den 17. danske årskonference for kønsforskning finder i år sted på Århus Universitet, lørdag den 28. april under temaet Nye generationer. I år består arrangørgruppen af det nye Center for kønsforskning i samarbejde med Kvindemuseet og Kvindehistorisk Samling på Statsbiblioteket. Konferencen sætter fokus på en bred vifte af workshops om køn, kultur og samfund med tematisk fokus på nye generationer i ind- og udland og i nutid og fortid. Som plenumforelæsere er indbudt etablerede eksperter inden for international og dansk kønsforskning, professor Michael Kimmel fra University of New York og lektor Anne Løkke fra Københavns Universitet. I konferencens workshops er det først og fremmest unge forskere, der kommer til orde. Konferencen bliver således og-

så en anledning til, at nye forskergenerationer kan træde i karakter.

Ifølge rotationsreglerne afholdes årskonferencen i 2008 i Odense, men da DPU for nylig er blevet optaget i rækken af lokale miljøer, der på skift afholder Foreningens årskonference, er den fremtidige rækkefølge således: 2008: DPU, 2009: Odense, 2010: Aalborg, 2011: Roskilde, 2012: København, 2013: Århus etc.

7. KRAKA-prisen 2007

På årskonferencen bliver årets KRAKA-pris uddelt. Prisbestyrelsen har i år modtaget fire indstillinger. KRAKA-prisens afkast er i år på kr. 931, da obligationerne, som hovedstolen er investeret i, er udløbet pr. marts 2006. Prisbestyrelsen har derfor i år valgt at hæve kr. 5.000 fra prisens hovedstol og geninvestere hovedstolen i obligationer, der sikrer så stort et afkast som muligt til de næste års prisuddelinger. KRAKA-prisbestyrelsen består af tidligere forkvinde Anne Scott Sørensen, tidligere bestyrelsesmedlem Ann-Dorte Christensen, eksternt medlem Niels Ulrik Sørensen, bestyrelsesmedlem Helle Poulsen og forkvinde Rikke Randorff Hegnhøj.

I prisbestyrelsen har vi i den forløbne periode – i overensstemmelse med prisens giver Else Høyrup – at ændre i det oprindelige gavebrevs bestemmelser for KRAKA-prisen. Det drejer sig først og fremmest om, at kravet om, at indstillere skal være foreningsmedlemmer, ophæves. Paragrafstykkets nuværende ordlyd er, idet det

forudsættes, at prisindstillere altid giver sig til kende for en prisbestyrelse under krav på anonymitet, som følger: "Kandidater til prisen kan indstilles af alle". Som arvtagere til prisens midler indsættes institutionen KVINFO frem for foreningen Kvindelige Akademikere. Paragraffens nuværende ordlyd er derfor: "Såfremt foreningen måtte opløses skal midler, der måtte være i behold, udbetales til KVINFO under forudsætning af, at det fortsat vil uddele en tilsvarende pris efter de i nærværende gavebrev anførte retningslinier".

KRAKA-PRISEN 2006

*Anne Birgitte Richard:
Køn og kultur. 1930ernes og 1940ernes kamp om køn, kultur og modernitet læst gennem kvindernes tekster.
Museum Tusulanums Forlag, 2005.*

Værket er en doktordisputats, antaget til forsvar for den filosofiske doktorgrad d. 9. februar, 2005. Forsvaret fandt sted d. 27. maj, 2005.

Der er endnu kun få doktordisputater inden for dansk kønsforskning, men *Køn og kultur. 1930ernes og 1940ernes kamp om køn, kultur og modernitet læst gennem kvindernes tekster* har været værd at vente på. Anne Birgitte Richard tager her tråden op fra en af de første danske doktorafhandlinger, der eksplicit forholdt sig til den nyere kønsforskning, nemlig Pil Dahlerups litterære kønskritik i *Det moderne gen-*

nembruds kvinder fra 1983, med et nyt periodestudium, denne gang af mellemkrigstiden.

Afhandlingen er et vægtigt videnskabeligt indlæg i den aktuelle kanondebat med et kønskritisk perspektiv. Den påviser, hvordan litteratur kanoniseres eller det modsatte allerede i sin samtid i kraft af ved de forbindelser, der etableres mellem tiden, teksterne og kulturen, i dette tilfælde en for den danske nationallitteratur så vigtig periode som mellemkrigstiden. Frem for at tage afsæt i en modstilling af det etablerede kønshierarki af mandlige og kvindelige forfatterskaber, foretager forfatteren her det greb at nærlæse en række kvindelige forfatterskaber og se nærmere på det overleverede interne hierarki mellem de mere kendte (Karen Blixen, Sonja Hauberg, Tove Ditlevsen), de knap så kendte (Aase Hansen, Hulda Lütken, Bodil Bech, Tove Meyer) og de i dag så godt som ukendte (Johanne Buchardt, Ellen Duurlo, Ellen Raa, Caja Rude, Jo Jacobsen, Ellen Kirk, Minna Vestergaard). Kortene blandes på ny, idet der laves tematisk organiserede læsninger på tværs: Kosmos, Tiden, Naturen og Barnet. I fremstillingen af hvert af disse temaer dominerer forskellige forfattere og tekster, der omvendt karakteriseres ud fra deres hovedplacering. Tove Ditlevsen er fx en kernesikkerhed i temaet Barnet – og hendes forfatterskab anskues dermed også hovedsageligt herudfra. I hver enkelt del trækkes der sammenhænge op på tværs og gives plads til mere principielle

litteratur- og kønsteoretiske overvejelser og (litteratur)historiske fremstillinger. På den måde understreges og anskueliggøres kompleksiteten i de litterære kvalitetskriterier og samspillet mellem litteratur, tid og rum. Der gives ikke i afhandlingen noget bud på en ny kanon for mellemkrigstiden. Det er heller ikke ærindet. I stedet demonstreres det her på videnskabeligt grund, *at* og *hvordan* national kanondannelse etableres i et komplekst intrikat samspil med såvel samtid som eftertid. Dette kan næppe undgås; men det er vigtigt, at det løbende reflekteres i den litterære kritik, og at det nødvendigvis må være sådan – hvilket ikke betyder, at det ikke kan reflekteres i den litterære kritik, men netop løbende både må og skal ske, inden vi mister fornemmelsen af den litterære mangfoldighed, der er en del af vor litterære arv.

Afhandlingen honoreres med KRAKA-prisen for sin integrerede, modne og nuancerede anvendelse af den nyere kønsforskning og den litterære kønskritiks videnskabelige indsigter og resultater, som den dermed også har lagt nye standarder for.

Bestyrelsen for KRAKA-prisen og *Foreningen for Kønsforskning*

TAKKETALE VED MODTAGELSEN AF KRAKA-PRISEN 2006

29. april 2006

Af *Anne Birgitte Richard*

Så har vi den igen, erfaringskrisen, hvor globale diskurser om religion, kultur, magt og ideologi tørner sammen og endnu engang bliver kvindens krop, dens grader af synlighed og bevægelse et emblematiske samlingspunkt for fortolkningernes sammenstød. På den ene side en gåde i et spil af betydninger, på den anden side en benhård realitet, der handler om overlevelse uden lem-læstelse. Kulturens kriser synes med regelmæssighed at medføre en udpegning af kvinder som kønnet, gerne det køn der skal reguleres, så stabilitet og orden kan genopstå. Det var Pil Dahlerup, der i sin tid kaldte 1800-tallets sædelighedsfejde for en mandebævelse. Den nordiske kulturkrise, der jo også omfattede politik, magt og videnskab i forhold til religionen, udså sig kvindernes kroppe som fælles angrebepunkt, hvis sag de samtidig talte varmt for: den var jo hysterisk, frigid, dæmonisk, ødelagt af for megen læsning og meget mere. Og det sker igen i mellemkrigstidens voldsomme og tragisk blodige livtag med moderniseringen og moderniteten, nu med moderkroppen som omdrejningspunkt.

Det var, har jeg lært, en mørk tid for kvindebevægelsen, fordi de politiske ideologier enedes om dette ene, at kvindernes individuelle bestræbelser må vige i en krisetid.

Højrefløjen henviste kvinderne til deres stumme fødende kroppe, kommunisterne gjorde efterhånden det samme, for kvinder må bøje sig for partiet og naturen (sagde f.eks. Aksel Larsen), socialdemokraterne nøjedes med at ville reparere på det store hele ved at henvise gifte kvinder til hjemmet og foreslå dem afskediget fra offentlige stillinger. Tavsheden syntes også at brede sig ind i litteraturen, hvor kun Karen Blixen som en enlig og mærkelig svale gjorde sig bemærket; forrige generation havde fostret en håndfuld aktive og vigtige forfattere, Thit Jensen, Agnes Henningsen, Karin Michaëlis, Gyrithe Lemche, nu var der næsten stille frem til 1960 og det modernistiske gennembrud med Inger Christensen, Cecil Bødker og siden mange flere. I mellemtiden var der lige Sonja Hauberg, der efter sin tidlige død først blev færdigpubliceret i 1961 og Tove Ditlevsen, der først i det sidste 10-år er rykket frem i retning af kanon. Men kan det virkelig passe, at alt gik i stå, at modernitetskrisen kun var et tilbageslag for kvinderne, at talen om kønnet var monologisk, en strøm af diskurser fra den herskende kultur ned over kvinderne? Var der ikke også tale om en sprække i kulturen, som kvinderne havde del i, og var kulturens problemer med kønnet kun et kvindeproblem? Det er den dialog jeg har forsøgt at efterforske ud fra den hypotese, at produktionen af kulturen altid er kønnet – og omvendt at kvindernes stemmer, deres tekster, der i perioden i høj grad handler om køn

og kvinder i bred betydning, også producerer kultur, samtidig med at de producerer betydninger over noget så konkret som kvinders liv og færden. Det første jeg fandt var ca. 300 aktive kvindelige forfattere – det næste, at en del af dem faktisk skrev noget, der både litterært og i bredere kulturel henseende var værd at læse og lytte til. Det vil jeg kort demonstrere gennem to meget forskellige eksempler.

Det første handler om Aase Hansen (1893-1981), der i sin tid, dvs. især i perioden 1930-1960, var blandt de kvindelige læses yndlingsforfattere. Hun skrev sin tids erfaringslitteratur for moderne kvinder, kvinder der var introduceret til de moderne tider med uddannelse og kærlighedsproblemer, der ikke hørte ægteskabet til. I 1929 debuterer hun med *Ebba Berrings Studentertid*, om provinsstudien, der kommer til København for at læse statsvidenskab, men forbliver tøvende overfor det med videnskaben og staten, der sætter hendes opfattelse af sig selv som kvinde på spil, hendes synlighed som erotisk objekt og muligt giftermål. Nogle år før havde Thit Jensen i sine romaner om Gerd (*Gerd. Det tyvende Aarhundredes Kvinde*, 1918 og *Aphrodite fra Fuur. Den moderne Kvindes Udviklingshistorie*, 1925) ladet folketingsmanden Gerd Palludan vælge kærligheden gennem så mange overvejelser, at Thit Jensens nutidsforfatterskab og forsøg på at skrive *The New Woman* måtte stoppe her. Aase Hansens kvinder foretager ikke så

drastiske valg; de har modernitetens stadige ambivalens som forudsætning, og romanernes konflikter munder ofte ud i en tøvende vaklen mellem melankoli og resignation.

Det giver romanerne en særlig stilhed, de er alt andet end melodramatiske, men refleksioner over vekselspillet mellem tid, køn og identitet. Kan man være kvinde i det moderne eller betyder modernitet et tab af kvindelighed? Det er tabets melankolske spørgsmål, men sammen med det rejser sig en anden form for skepsis, der gør, at romanerne ikke blot kan og skal læses for deres forslag til et moderne kvindeliv – de er også modeller for en måde at forstå og leve kulturen på i disse moderne tider.

Forfatterskabets forudsætning er moderniteten, der helt konkret åbner døre for kvinderne, romanernes heltinder uddanner sig, læser, er kunstnere, rejser og befinder sig meget sjældent inden for en traditionel livsform som mødre og husmødre. De forbliver moderne kvinder, der finder sig til rette i tiden og med tidens gang. De politiske diskussioner er i de fleste af romanerne ganske periferie, de kan derimod læses som dannelsesromaner for moderne kvinder, og de er dannede og kultiverede romaner, med vilje, fordi de gør den kultiverede og reflekterende dannelse til en strategi, der bærer videre hen over de mere dramatiske begivenheder som dødsfald og kærlighedstab, der i den naturalistiske roman satte kvinderne direkte på dødskurs. Refleksionen bliver

en måde at leve på, som passer til de moderne tider – og den bliver også Aase Hansens indspil til den moderne kultur. Det viser sig direkte i romanen *Tordenluft* fra 1945 (skrevet 1941), der foregår i besættelsens første år og i det regi fortæller om samspillet mellem politiske og erotiske konflikter. Her taler den reflekteret-kultiverede stemme mod totalitarisme, lederdyrkelse og for fællesskabet mellem kønnene som grundlag under det erotiske liv. Helten er en mandlig dommer, der formår at forholde sig fleksibelt til loven, når det drejer sig om modstand mod besættelsesmagten. I forhold til mellemkrigstidens stærkt polariserede tænkning bliver Hansens romaner med al deres koncentration om kvindehjerne og kvindeliv, også en skrift, der manøvrerer gennem den moderne verden med en historie der fastholder kultivering af kønnet og derigennem også kvalificerer dem som kultiveret indspil i kulturen. Aase Hansens forfatterskab er bestemt en stemme i tidens dialog og i litteraturen, som det er værd at lytte til.

Mit andet eksempel er aldeles anderledes. Det handler om psykoanalytikeren, socialisten og den skandaleombruste forfatter Jo Jacobsen (1883-1963), der er lige så direkte og melodramatisk, som Aase Hansens er diskret. Budskabet står i forgrunden, der handler helt eksplicit om, at kulturen er ødelæggende, at ødelæggelsen især rammer kvinderne, børnene og kærligheden, og at den skal ændres ved at tage sit ud-

gangspunkt i kvindens elskende krop. Modstanderne er kirken, patriarkatet, kapitalismen og nazismen, der alle undertrykker barnligheden, kvinden og den sunde seksuelle kærlighed mellem kønnene. Det ligner meget 1930ernes venstrefløjs-freudianisme-reichianisme, men er det, som vi skal se, ikke helt. Jo Jacobsen debuterer i 1924 med romanen *Hjertets Køn*, der fortæller om en kvindes kranke skæbne efter en skilsmisse. Handlingen slutter i et dobbelt selvmord: heltinden går, efter hendes eksmand har voldtaget hende, i døden, samtidig med at hendes elskede langt derfra lader sig glide ud over rælingen i sit polarskib. Kærligheden leves ud i sommerkapitlerne, med vinteren følger døden, modsætningerne og handlingsgangen inklusive dens bihandling er voldsomme, gotiske, betydningsladede og stærkt polariserede.

Drivkraften i Jo Jacobsens skrifter er altid modsætninger, i sidste instans mellem liv og død, og både romaner og oplysningsværker drives frem af denne polarisering, men den er ikke absolut. For et sted ind i modsætningen findes en utopi, der modererer sig – uden at miste lidenskab. Elementerne i den er dels oplysningen, dels billedet af en kærlighedsform, der ganske vist frisætter den seksuelle nydelse, men ikke isoleret. Jacobsen tog del i den psykoanalytiske venstrefløj, der i tidsskriftet *Sex og Samfund* oplyste om seksualitet i en form, der i dag virker meget afdæmpet, men som i samtiden gav anledning til retssager og fængsling, og hun skrev selv to

oplysningsbøger, *Seksualreform* fra 1932 og *Kærlighedslivets Labyrinth* fra 1943. Tidsskriftet førte også seksualpolitik, nogle gange i en meget primitiv form, der erstattede den officielle (kirkens og borgerskabets) puritanske seksualmoral med en forsimplet modsætning, der gjorde seksualitet til en sund og interesseløs aktivitet, ja næsten en pligt for et moderne menneske. Jo Jacobsens projekt er et ganske andet, for tværs gennem hendes sociologiske og freudianske analyser af kærlighedslivet bygger hun en forestilling om en kultiveret og sublimeret kærlighed op, der er langt fra vitalismen. Romanen *Det er ikke til at vide...* (1935, under pseudonymet Frese Olsen) fortæller fra børnenes perspektiv og delvis med deres sprog, hvordan den ødelagte og frigide moder ødelægger sine børn i sind og krop, mens den i slutningen tegner et billede af en utopisk familie omkring moderens glæde og skønhed, der når helt op i den himmel, – som Jo Jacobsen dels vil menneskeliggøre, dels feminisere. Det kan lyde enkelt, men er også bemærkelsesværdigt, at socialisten Jacobsen som svar på sin materialistiske analyse af kapitalens og kirkens ødelæggelser sætter kærligheden i en utopi, der både er etisk og æstetisk; hun er en af de få feminister jeg har set argumentere for kvinders ret til skønhed, helt konkret i form af kropspleje efter fødsler! Politik og litteratur og kvindekamp og oplysning finder i hendes virke sammen i et lidenskabeligt projekt, der er helt fremme på tærerne når det

drejer sig om at blive en kraftig stemme i tidens diskurser om politik, kultur og køn. Hun taler alle midt imod, og hvor Aase Hansens skæbne i historien og litteraturhistorien blev en let marginalisering, blev Jo Jacobsen mødt med skræk og ironi. Begge læsestrategier placerer dem uden for det centrale felt af stemmer – i min afhandling giver jeg dem ordet igen.

Aase Hansen genindskriver tiden i sine tekster, idet billederne af den harmoniske fortid og idyllen mellem kønnene lever videre i melankolien, men også i en viden om at moderniteten er vilkåret. Jo Jacobsen skriver dels hele verdenshistorien, den helt store historie, i legenden *En sang paa Trapperne* (1949) om kampen mellem Maria og Gudfader, dels den mindre historie, der handler om indskrivningen af en barnlig viden om livet som eventyr og mysterium i den voksne krop. Jeg behøver næsten ikke at sige det: hun beskriver kulturen gennem dens virkning på barnet og kvinden og melder tilbage med en udfordring, der bryder op i hele kulturens værdigrundlag, volden, hadet, krig, religionen og ødelæggelsen af den menneskelige krop og barnesindet.

Min mere optimistiske opdagelse af 30erne var, at mens mange stemmer havde travlt med at marginalisere, udelukke eller naturalisere kvinderne, så betød udpegningen af kvinderne som køn (det eneste ene eller det andet) også, at de indi-

mellem blev så synlige, at de blev mere end køn, nemlig individer med forskellige livsprojekter. Den blev også, at kvindernes mangeartede tekster dels kan læses som en mangfoldighed af bud på den moderne kvinde, men at de også altid førte videre i teksten. Fremstillinger af kønnet lader ikke kulturen uforandret.

Igen: mange tak for prisen, tak for anerkendelsen af arbejdet og for at bringe både mig og mine kvinder frem i lyset. Kønsforskningen er i dag polyfon og åben og arbejder inden for et sæt af paradigmer der allerede har en stærk og også stærkt dialogisk historie bag sig. Jeg er utrolig glad for at kunne deltage i og i dag oven i købet få gode ord med på vejen for mit eget bidrag

KRAKA-PRISEN 2007

Pia Fris Laneth: Lillys Danmarkshistorie. Kvindeliv i fire generationer. Gyldendal 2006, 650 sider.

Lilys Danmarkshistorie. Kvindeliv i fire generationer honoreres med KRAKA-prisen for sin levende fremstilling af et stykke danmarkshistorie, hvori den "store" og den "lille" historie bringes sammen og får en unik personlig stemme i kraft af forfatterens egen slægtshistorie. Forfatteren trækker i fremstillingen på en lang række af dansk kønsforsknings centrale værker og formår næsten umærkeligt at lade indsigterne herfra

strukturere sin fortælling, hvorved de bringes ud til et større publikum.

Værket er bygget op omkring to spor: Det ene spor er den "store" fortælling om socialt opbrud, krigstid og opbygning af velfærdsstaten. Det andet spor er den "lille" fortælling om menneskeliv, der tager udgangspunkt i forfatterens egen slægt. Den integrerede familiefortælling tjener ikke kun til at gøre det historiske materiale mere levende. Der er også tale om en eksemplarisk case på udviklingen. Med den ene gren af familien plantet i den jyske muld blandt hårdtarbejdende husmænd og patriarkalske ægtemænd og den anden gren tæt forankret i den socialdemokratiske arbejderbevægelse har Pia Fris Laneth et glimrende materiale. Herigen kan hun på den ene side synliggøre formødrenes forskellige, men dog fælles slid-somme liv; på den anden side de store ændringer, som bl.a. har ført til hendes egen akademiske uddannelse og selvstændige kvindeliv. Grundlæggende handler bogen om, hvordan køn, krop, seksualitet, alder, lokalitet og klasse væves ind i hinanden i mødet mellem den "store" og den "lille" historie.

Det er en fortælling om slidte kvindekroppe, trætte af børnefødsler og for meget arbejde, men også en fortælling om kvindekroppens nydelser og begær. Der er fokus på generationers erfaringer med menstruation, prævention og fødselskontrol, og der er hudløst ærlige beretninger om de børn, der "kom for tidligt", og

som voksede op hos bedsteforældrene eller som kvinderne påtog sig eneansvaret for. Men det er også fortællinger om tøj og nyt forbrug, om korsetter, bh'er og *carmen-curlers*, der er flettet sammen med beretninger om, hvordan formødrene har erhvervet sig som syersker og om såvel stoltheden ved at kunne klæde arbejderbørnene "ordentligt" på og om kampen mod tayloriseringen af tekstilindustrien i Vestjylland. Også historien om mændene og om ændringerne i maskulinitetsformerne bliver der plads til. Der er fx kontrasten mellem morfar August, der arbejdede på smedeværkstedet i Hejnsvig i Jylland, og faderen Kurt, der erhvervede sig som bartender i Nyhavn. Begge fremstilles som repræsentanter for traditionelle maskulinitetsformer præget af hårdt fysisk arbejde, men med forankring i vidt forskellige miljøer.

På tværs af generationer og køn er der desuden en gennemgående fortælling om forældre, som forsøger at give børnene bedre betingelser, end de selv har haft. Derfor handler bogen også om klasserejse. Forfatteren har selv med sin akademiske uddannelse foretaget den mest omfattende klasserejse i sin slægt, og der berettes om oplevelsen af at være "fremmed" i det akademiske system og om smerten ved at skulle forlade opvækstmiljøet.

Det originale og nyskabende i *Lillys Danmarkshistorie. Kvindeliv i fire generationer* ligger i den helt unikke fortælleevne og -glæde, hvormed Pia Fris Laneth formår at holde et stort stof sammen beriget af de

indsigter, der har været bragt frem af den historiske og teoretiske kønsforskning. Forfatteren kombinerer sine analytiske evner med sit journalistiske håndværk, men tilføjer det samtidig en dramatisk nerve og illustrerer dermed de muligheder, der ligger i at bringe forskning og formidling sammen. Forbindelsen mellem den "store" og den "lille" historie og mellem sociale segmenteringer i kraft af køn, klasse, seksualitet og lokalitet fastholdes gennem hele bogen, samtidig med, at personerne fremstår som helstøbte eksempler på udviklingen. Værket er desuden godt illustreret, og historien får på den måde også en visuel kraft.

Bestyrelsen for KRAKA-prisen og *Foreningen for Kønsforskning*

TAKKETALE VED MODTAGELSEN AF KRAKA-PRISEN 2007

*Af cand.scient.pol., journalist
Pia Fris Laneth*

I 1969 rejste amerikanerne ud i rummet for at plante Stars and Stripes på månen. Neil Armstrong satte foden på det ukendte land med ordene: et lille skridt for mig, men et stort skridt for menneskehedden. Jeg var 12, så det på sort-hvidt fjernsyn, og det var et eventyr helt i forlængelse af mine yndlingsbøger: *Ivanhoe*, *De Tre Musketerer* og *En verdensomsejling under havet*. Næste tur til månen fulgte jeg

med samme spændte interesse, og dagen efter forførte jeg og nogle kammerater geograflæreren til at tale om månerejser i stedet for at høre os i lektierne. Med en tolvårigs undren spurgte jeg ham: "Hvorfor er der ingen kvindelige astronauter?" Så lagde han cecrutten i tavlens kridtrende, rømmede sig og sagde med alvor i stemmen: "Det er, fordi kvinder har menstruation."

Jeg kan stadig mærke skammen stige op i kroppen. Med en enkelt sætning satte han, min beundrede lærer, mig uden for den store spændende verden sammen med alle de andre piger, vores mødre, tanter og lærerinder. Jeg hævned mig ved at glemme hans navn, men har ofte sendt ham en knyttnæve i tankerne – som da jeg løb et maraton i 1986 med menstruation. Senere har jeg brugt ham som argument ved redaktionsbordet på dagbladet *Information*, når en kollega hævder, at verden ikke bliver bedre, fordi der er kommet en kvindelig nationalbankdirektør, minister eller kvinder på andre magtfulde poster i samfundet. "De fører jo samme politik som mænd," lyder argumentet.

Ja vist. Men derfor er verden nu alligevel blevet bedre for tolvårigs piger, som i dag har udikig til voksne kvinder, der har rokket alvorligt ved antagelserne om, hvilke grænser biologien sætter for kvinders livsudfoldelse.

Lillys Danmarkshistorie er en fortælling om, hvordan forestillingerne om kvinders og mænds biologiske natur har

ændret sig i de seneste halvandet hundrede år. Altså siden den gang Danmark var et kristent, udemokratisk uland, hvor kvinder var underlagt mænd hele livet: først faderen, derefter husbond og siden deres ægtemand.

Frøet til Lillys danmarkshistorie blev sået, da min morfars lillebror, Jens Peter, i 1997 inviterede sig selv til jul og sad for bordenden i den brogede flok af enker, enlige kvinder og enlige mødre, som den københavnske del af min familie udgjorde på det tidspunkt.

Jens Peter var den sidste overlevende fra mine bedste-forældres generation og en grube af historier fra gamle dage. Ikke de gode, vel at mærke, men de gamle dage, hvor børn på landet blev sendt ud og tjene, så snart de kunne gøre nytte. Han var den yngste af min oldemor Karen Maries elleve børn, født på et husmandssted i 1912 i udkanten af Vorbasse ude på de sandede vestjyske jorde, der ikke kunne brødføde en familie.

“Hvordan kan det være, at sådan en køn pige som dig ikke er gift?” forhørte Jens Peter os efter tur – upåvirket af vores modne kvindealdre mellem tredive og halvtreds. Efter nogen tid gik det op for mig, hvad han egentlig spurgte om: Var vi i stand til at klare os selv og børnene, når vi ikke havde en mand til at forsørge os? Velfærdssamfundet havde aldrig fået jaget det levede livs fattigdom ud af Jens Peters rygrad.

Uden at have andet at øse af end gode råd repræsenterede den 85-årige mand et smuldret patriarkats smukke sider: Om-

sorgen over for kvinder og børn, der jo i det system er helt afhængige af mænds pligt- og ansvarsfølelse. Men kvindeflokken omkring bordet forsørgede sig selv – og i trange tider har staten gjort det. I den forstand er mænd blevet overflødige i løbet af Jens Peters levetid.

For den anden ende af julebordet sad min mor, Lilly. Som syttenårig kom hun ‘i ulukke’, som det hed, når piger blev gravide uden at være gift. Mormor Misse tog situationen i stiv arm, men morfar August, han var fændeme gal. Helt tuset blev han den majdag i 1948, da Iris kom til verden. Han gik rundt og hamrede næverne ind i køkkenvæggen i arrigskab, mens Lilly lå og fødte på den anden side af væggen i soveværelset. Måske var det medvirkende til, at hun blev så angst, at lægen bedøvede hende med æter, og hun ikke kunne huske, hvordan hun fik presset Iris ud.

Augusts vrede varede imidlertid kun til næste dag, da han stak en prøvende finger ned i vuggen til Iris. Hun greb om den med sin lille næve og så ham lige i øjnene. Derfra var han som smør i hænderne på tøsen.

Lilly blev boende med Iris hos sine forældre i Hejnsvig. Tre voksne og et spædbarn i to små loftsværelse, opvarmet af komfuret i køkkenet og med lokummet nede ad trappen og omme i gården. For at have til dagen og vejen syede Lilly hjemme for folk, indtil Iris var halvandet år. Det kunne ikke blive ved med at gå. I begyn-

delsen af 1950 rejste hun til København for at tjene penge, mens Iris – som så mange andre børn af enlige mødre – blev opdraget af sine bedste-forældre.

Ved julebordets langside sad det heldige resultat af ulykken: min storesøster. Hendes og kusinernes sønner rendte rundt i lejligheden som glade beviser på, at skammen ved at være enlig mor er forsvundet.

Bogens titel er selvfølgelig en kærlighedserklæring til min mor. Hun tilhørte sidste generation, som blev opdraget med, at kvindens mål og pligt i livet er at holde hjemmet skinnende, ungerne vandkæmmede og manden så tilfreds, at han villigt går på arbejde og henter en løn hjem, der kan forsørge familien.

Da min mor, moster og faster i 1960 var blevet omkring tredive år og mødre til et par børn, skiftede forestillingen om den perfekte kvinde og det ideelle kvindeliv. Ægteskabet holdt op med at være ‘den bedste sociale elevator for kvinden’, som sociologiprofessor Svalastoga skrev i 1959. Pludselig skulle gifte kvinder have lønarbejde. Nationaløkonomien krævede det. Kvindernes egen, mandens og børnenes lyst til at få del i velfærdstigningerne krævede det også. Huset, bilen, charterferien, rødvinen, to frikadeller til hver kartoffel og kondicyklen til at holde velfærdsdellerne i ave lå inden for rækkevidde. Samtidig blev det åbenlyst, at børnenes fremtid lå i en længere uddannelse; de kunne ikke længere forsørge sig selv fra fjortenårs-

alderen som i tidligere generationer.

I dag er kvinders sociale anseelse hovedsagelig afhængig af deres status på arbejdsmarkedet, uanset om de er gift eller ej.

Forandringerne er vævet sammen med velfærdsstatens udvikling – mange af kvinders opgaver med at tage sig af børn, syge og gamle er blevet overtaget af det offentlige.

Samtidig har forældreskabet ændret sig; bortset fra bilernes omfang er den største ændring i gadebilledet de mange mænd med børn i barnevogne, i bæreseler, på cykler og ved hånden. For ikke mange årtier siden var det noget nær et risikabelt eksperiment at lægge et spædbarn i armene på en mand.

Den medicinske og psykologiske videnskab mente ikke, at mænds natur omfattede evnen til omsorg for og indlevelse i spædbørns behov.

Det er sådanne skift i hverdagslivet, Lillys Danmarkshistorie handler om.

Ændringerne i forholdet mellem mænd og kvinder er gået hurtigt, ofte hurtigere end følelserne har kunnet følge med til, og med mellemrum bølger længslen efter gamle dage mere skarpt definerede kønsroller. Eksempelvis udgav læge, psykoterapeut, brevkasseredaktør og foredragsholder Jannie Helle i 1998 bogen *Gør dig fri kvinde*, som solgte godt på budskabet om, at kvindebevægelsen har manipuleret kvinder til aggressivt og dominerende at efterligne mænd og se ned på det feminine: "Feministerne største fjendebillede blev

feminiteten, det kvindelige," skriver Jannie Helle – og understreger, at det har kastet moderne kvinder ud i en identitetskrisen, som er ødelæggende for deres selvfølelse og livskvalitet: "Hvis en kvinde har fraspaltet sin kvindelighed, så kæmper hun mod sin egen biologi."

Variationerne over det tema er talrige, og jeg tror, at populariteten af denne type simple forklaringer på mange kvinders problemer med at forene arbejdsliv og familieliv afspejler, at moderne maskulinitet og feminitet langt fra har bundfældet sig som en kollektiv følelse af 'naturens orden'.

Nostalgien afspejler imidlertid også kvindebevægelsens evige dilemma: Ligesom andre store revolutionerende bevægelser, har dens (hvilket inkluderer min egen) selvforståelse været, at feminismen bevæger samfundet fra undertrykkelse mod frigørelse, fra ufornuft mod fornuft, fra mørke mod lys – kort sagt, at de ændrede kønsroller, og frem for alt kvindernes indtog på arbejdsmarkedet er et ubetinget historisk fremskridt.

Selvforståelsen giver problemer: For hvordan kan det moderne liv med fuldtidsarbejde og børn, karriere og husarbejde, skilsmisser og delebørn med rimelighed kaldes et fremskridt, når det ind i mellem gør så ondt, at mange får lyst til at træde et par skridt tilbage i tidsmaskinen?

Hvis man kaster et blik i statistikkerne er der en påfaldende samtidighed i stigningen af antallet af mennesker, der er ramt af alvorlige stress-syg-

domme, antallet af skilsmisser og utilpassede børn – og så det forhold, at danskere gennemsnitligt bruger flere timer dagligt på løn- og husarbejde end for tyve år siden. Tid, der tidligere blev brugt på socialt samvær med familie, venner og naboer.

Sådanne statistikker råber på en kulturkamp, som sætter menneskers hverdagsliv i centrum.

Men det er ikke kulturkampen, der præger dagsordenen. I takt med naturvidenskabernes afdekning af genernes hemmeligheder har biologiske forklaringer på kønsforskelle fået en renaissance. For eksempel bragte følgende nyhed løs i medierne i efteråret 2003: Seksårs piger kan koncentrere sig 22 minutter om en kedelig opgave i skolen, mens seksårs drenge kun kan koncentrere sig i tolv minutter. Siden har forfatteren Ann-Elisabeth Knudsen gang på gang forklaret, at drenge "hjernermodnes" tretten måneder senere end piger. Derfor anbefaler hun skoler at indføre delvis kønsopdelt undervisning, hvor drengene eksempelvis kan stimuleres i intensive indlæringsintervaller på tolv minutter og i pauserne lave kravlebevægelser og lege soldater. Pigerne kan til gengæld få "den opmærksomhed, de higer efter."

Teorien om kønsbestemt hjernermodning er en tilforladelig forklaring på, at især drenge har svært ved at tilpasse sig skolens disciplin og fylder op i specialklasserne. Den stemmer også godt overens med det faktum, at piger gen-

nemsnitligt får højere karakterer end drenge – både i folkeskolen og i gymnasiet. Samtidig underbygger teorien tilsyneladende den massive kritik af daginstitutionerne og grundskolen for at være blevet ‘feminiseret’, som har lydt det seneste årti.

Ann-Elisabeth Knudsens bog, *Pæne piger og dumme drenge*, sælger da også godt, hun er en populær foredragsholder og bruges ofte af journalister som ekspert. Skolefolk lytter til hende, og med henvisning til hjernemodningsteorien har flere folkeskoler iværksat indskolingsprojekter, hvor der eksperimenteres med forskellige indlæringsmetoder over for drenge og piger.

Dette er ikke et indlæg for eller imod kønsopdelt undervisning. Jeg vil blot påpege, at det i et historisk perspektiv er påfaldende, i hvor høj grad den tankegang, Ann-Elisabeth Knudsens er eksponent for, ligner naturvidenskabens på min oldemødres tid. Dengang forklarede man også psykiske forskelle mellem kønnene med hjerneforskelle. I Salmonsens konversationsleksikon fra 1901 (genoptrykt i 1923) forklarede overlæge Sophus Bang således under overskriften ‘kønsskarakter’ forskellen mellem køn og racer således: “Hjernens vægt er hos manden gennemsnitlig 1.375 g, hos kvinden 1.245 g; på jo lavere et kulturtrin en menneskerace står, des mindre forskel er der på mænds og kvinders hjernevægt; ringest skal forskellen være hos negre og australnegre.”

Der herskede almindelig vi-

denskabelig enighed om, at kvindens mindre hjernevægt gav hende en svagere vilje og manglende evne til rationel tænkning. Helt i tråd med denne forestilling konkluderede psykologer, læger og skolefolk, at drenge var i stand til at sidde stille og terpe latin, tyske verber og matematik – mens pigers hjerne og psyke blev dømt uegnet til at koncentrere sig om intellektuelt arbejde. De fremmeste gynækologer rådede mødre til at holde piger fra bøgerne, fordi læsning kunne få blodet til at flyde fra underlivet til hjernen og dermed resultere i underudviklede reproduktive organer og sterilitet.

I dag, hundrede år senere, har drenge og piger åbenbart skiftet roller som ‘bedst egnede elever’ i både folkeskolen og i gymnasiet.

Forklaringen er næppe, at forholdet mellem kønnenes hjernevægt har ændret sig, og næppe heller, at pigers og drenges hjerner i det forløbne århundrede er begyndt at modnes henholdsvis senere og tidligere.

De færreste undrer sig imidlertid over dette historiske paradoks. Og det giver mig en fornemmelse af, at nogle af kønsforskningens mest omvæltende erkendelser fra halvfjerdserne og firserne er blevet glemt – eller i hvert fald godt og grundigt gemt.

Jeg vil fortælle om en, som fik livsændrende betydning for mig selv. Da jeg holdt op med at være undertøjsmodel for Ekstra Bladet, Daells Varehus og foldeudpige i europæiske

mandeblade, og i stedet blev venstresocialist, rødstrømpe og universitetsstuderende gnavede jeg mig med ungdommelig energi gennem polydrometer af økonomisk, politisk og psykologisk teori.

En bog blev særlig betydningsfuld: *Sådan blir du pige – om små pigers socialisation* fra 1978 skrevet af den italienske psykolog Elana Gianini Belotti, leder af Montessori Centret i Rom. Hun beskrev, hvordan mødre dresserede få dage gamle piger til at opføre sig med kvindelig ynde: Når pigen grådigt kastede sig over brystet eller sutteflasken, holdt moderen pigen for næsen, så hun måtte åbne munden for at få luft og dermed give slip på brystvorten eller sutten. Efter lidt ventetid fik pigen brystet eller flasken igen – og seancen gentog sig, ledsaget af modrens formaninger om at spise pænt.

Pigerne begyndte ret hurtigt at spise ‘pænt’ – og fik selvfølgelig ros og kærtegn for deres opførsel. Nogle få af de grådige drenge blev udsat for samme behandling, men mønstret var klart: De fleste drenge fik lov til at smaske uahæmmet løs, mens pigerne med større strengthed blev opdraget til at spise behersket.

Mødrene prægede også spædbørnenes forhold til deres egen krop forskelligt. Fra første færd blev pigerne opdraget til at have en ‘medfødt’ blufærdighed:

“Hvis der er fremmede til stede, sker det ofte, at moderen dækker en nyfødt pige til, mens hun bliver gjort i stand,

mens det meget sjældent gøres ved en dreng. Tværtimod så nyder man hans nøgenhed og kommer med spøgende bemærkninger om hans kønslige attributter: 'Det er jo en rigtig lille mand', 'Det hele sidder, som det skal på ham', 'Hvad har du tænkt dig at bruge den lille stump til'."

At små drenge med synligt velbehag begynder at lege med deres kønsorganer, betragtedes med en vis overbærenhed, mens samme leg i samme alder undertryktes strengt hos piger.

Belottis pointe er, at variationerne inden for henholdsvis kvinders og mænds psyke er meget større end forskellene mellem dem. Men denne mangfoldighed overskygges af den Kvindelighed og Mandlighed, som dannes i hverdagslige relationer og handlinger, der er styret af strenge sociale regler. Regler, vi ikke tænker over, men vanemæssigt efterlever, som om de var udtryk for evigt gyldige sandheder.

Kønsforskningen har leveret langt mere sofistikerede analyser end Belottis – jeg fremhæver hendes bog, fordi den blev mit personlige vækkelseskraft. Siden den kom inden for min rækkevidde, har jeg næret dyb skepsis over for videnskabsfolk, der tror sig i stand til at afgøre, hvilke psykiske kønsforskelle der er biologiske henholdsvis kulturelle. Jeg mener: Hvis mødre giver drenge- og pigespædbørn forskellig ret til umiddelbar tilfredsstillelse af grundlæggende behov, er det da ikke underligt, at kvinder og mænd udvikler sig forskelligt helt ned i personlighedens

dybeste psykiske og seksuelle lag.

Det er uhyre sjældent, at man møder et menneske og bliver i tvivl om vedkommende er en mand eller en kvinde. Denne sikkerhed på kønnenes forskellighed afspejles i ordene ukvindeligt og mandhaftigt, umandigt og kvindagtigt – alt, hvad der strider mod forestillingen om det naturlige køn vækker latter, foragt, forargelse, vrede eller rammer ligefrem kvalmepunktet i maven.

Forfølgelser og latterliggørelse af homoseksuelle er det oplagte eksempel. Det samme er klædedragtens tabuer – selv de mest progressive arbejdspladser vånder sig ved tanken om mandlige ansatte i kjole og højhælede sko. Eller kvinder i slips og habitter, der ikke er feminiserede med en taljering, en perlekæde eller et tørklæde til at blødgøre de skarptskårne linier – hvis tøklædet vel at mærke placeres om halsen, ikke om hovedet.

Begreber, som refererer til maskulinitet og feminitet, indgår i et sprogligt system af forskelle, hvor kønnene repræsenterer polære modsætninger: Natur versus kultur, intuition versus rationalitet, passivitet versus aktivitet, som alle er knyttet til samfundsmæssige magtrelationer.

Jeg kan imidlertid ikke få øje på en eneste karakteregenskab, som er reserveret til det ene køn. Fortidens såkaldte kvindelige omsorgsevne, følsomhed og ømhedstrang er blevet et fremherskende træk hos mænd. Traditionelle maskuline karaktertræk som beslutsom-

hed, initiativ og pågænhed udfolder sig hos kvinder.

Derfor nærer jeg stor modvilje mod at sætte kønsbetegnelser på karaktertræk, egenskaber og psykiske tilstande. Alt er menneskeligt, hverken maskulint eller feminint.

Det magiske, fantastiske og i sin essens guddommelige ved kønsforskellene er, at de i forening er livgivende. Denne evne til at skabe liv er kernen i al religiøs undren, forbundet til livets helt store spørgsmål om, hvorfor vi er her på jorden.

At klistre begreber som aktiv versus passiv, logisk versus intuitiv og aggressiv versus omsorgsfuld op på henholdsvis mænd og kvinder er en betoning trivialisering af kønnets mystik, som konserverer magtforhold.

Jo større forskel, der er på maskulinitet og feminitet – desto mindre udfoldelsesrum bliver der for både mænd og kvinder.

For nylig fandt jeg ud af, at russerne allerede i sommeren 1963 sendte den første kvindelige astronaut, Valentina Terešjokova, ud i rummet med en Soyuz-raket. Men denne kvindelige pioner havde min geografilærer glemt, da amerikanerne seks år senere satte fodspor på månens overflade. Siden da har kvinder fået adgang til stort set alle traditionelle mandejob – skraldemænd, jagerpiloter, statsministre, virksomhedsledere for blot at nævne nogle stykker.

Derfor blev jeg dybt forbavset, da Megafon lige efter årtusindeskiftet lavede en under-

søgelse, der viste, at forestillinger om, at menstruation bestemmer kvinders psykiske liv stadig vitale. Så mange som 56 procent kvinder og 58 procent mænd mener, at kvinder er følelsesmæssigt ustabile under menstruation. Omvendt mener henholdsvis 44 procent af kvinderne og 42 procent af mændene det modsatte.

Synet på menstruation har stor betydning for holdningen til samfundets kønsarbejdsdeling. Næsten hver femte kvinde i undersøgelsen svarede ja til spørgsmålet, om hvorvidt kvinders biologi forhindrer dem i at udføre visse typer job. Flere mænd, nemlig hver tredje, mente det samme.

Lige under den polerede overflade, hvor ligestilling mellem kønnene er ophævet til en 'dansk værdi' er der altså en

meget stor gruppe, som mener, at kvinders menstruationscyklus gør dem mindre psykisk stabile og mindre egnet til visse typer job.

Måske er dette den vigtigste forklaring på, at to tredjedele af danske kvinder mellem atten og fyrré år helst vil være fri for at menstruere. Den smerte, nogle kvinder har et par dage hver måned, kan som regel kureres med en pille eller to. Det kan den udbredte mistro til kvinders evner ikke.

Den største erkendelse, jeg har fået gennem arbejdet med Lillys Danmarkshistorie er, at naturen, dvs. kvinders og mænds biologi, altid er blevet brugt konservativt som argument mod kvinders frigørelse og ligestilling mellem kønnene. Det sker stadig, selvom både

kvinders og mænds natur – eller rettere ideerne om den – har undergået ufatteligt store forvandlinger siden mine oldemødres tid.

Hvis de havde tænkt og handlet, som jeg, i forhold til mænd, var de blevet dømt promiskuøse. Hvis de havde studeret og arbejdet som jeg, var de blevet betragtet som særlinge. Hvis de havde insisteret på i perioder at forlade deres familie for at skrive en bog, var de blevet anset for vanvittige – og frem for alt: ukvindelige.

I dag er kønnet i langt mindre grad en spændetroje end for 150 år siden, men der flourerer stadig mange myter om ægte kvindelighed og ægte mandlighed. Jeg håber, at Lillys Danmarkshistorie kan være med til at punktere et par af dem.